

Opinio autem ista mea non solum non est verbum Dei, sed etiam fallax esse potest. Nam si omnis, qui existimat se credere, re vera crederet, sicut oportet, hæretici omnes, quantumvis inter se contrarii, recte crederent et salvarentur. Quis enim unquam hæreticus fuit tam absurdus et deploratus, qui se non arbitraretur rectissime credere? certe Lutherani, qui Calvinianos et Anabaptistas pro hæreticis habent, ne cogantur fateri, illos recte credere, non possunt admittere, omnes illos re vera credere, qui arbitrantur se credere: quod idem Calviniani et Anabaptistæ eadem de causa non admittent.

Adde quod secundum Scripturas, non satis est, quocumque modo credere, sed oportet toto corde credere, ut dicitur Actor. viii. Et quemadmodum Dominus dicit: *Omnis qui petit accipit*, Lucae xi. Et tamen Jacobus in epistola sua, cap. 4. vere scribit: *Petit et non accipitis, eo quod male petatis* (1). Sic etiam quamvis Scriptura dicat: *Quis credit in filium, habet vitam æternam*, tamen verissime dicere possumus; multi credunt in Filium, et non habent vitam æternam, eo quod male credant. Neque hoc negare possunt adversarii, quippe qui fidem negant esse veram, nisi sit viva, et fructus bonorum operum pariat. At quis est, qui certo affirmare queat, se toto corde, atque ut oportet, credere, et fidem habere vivam, et cum charitate conjunctam?

Denique peccant adversarii in eo, quod existimant, illas propositiones: *Qui credit in filium, habet vitam æternam; in hoc omnis, qui credit, justificatur*; et alias similes, ita esse intelligendas, ut sola fides sufficiat ad justitiam et salutem, quod aperte falsum esse in libro sequenti demonstraturi sumus. Qui enim credit in Filium, habet vitam æternam, si cætera adhibeat, quæ fides ipsa adhibenda demonstrat. Quare tametsi fateamur, scriptum esse in libro Dei, Omnis qui credit sibi remitti peccata, justificatur, et pariter scriptum esse, talis vel talis homo credit, sibi remitti peccata; quæ falsa esse docuimus, adhuc tamen non posset recte colligi, talem illum hominem vere esse justificatum. Proinde fides illa specialis non esset certa, ac per hoc neque divina, neque justificans.

Secunda ratio. Fides justificans præcedere debet justificationem; Fides autem specialis

misericiordiæ sequitur justificationem, Igitur fides specialis misericordiæ, non est fides justificans.

Propositio hujus argumenti certissima est, nam fides est causa justificationis; causam enim significant illæ præpositiones, « ex et per », cum dicitur ad Roman. v. *Justificati ex fide*; et cap. iii: *Qui justificat circumcissionem ex fide, et præputium per fidem* (2). Omnis autem causa prior est effectu. Quocirca S. Augustinus, in libro de spiritu, et littera, cap. 30. hunc ordinem statuit inter actus Justificationis, ut primo loco sit lex, per quam est cognitio peccati; secundo, fides, quæ impetrat gratiam contra peccatum; tertio, gratia, quæ justificat a peccato. Et in epist. 106. et alibi, sæpe repetit, per fidem impetrari remissionem peccatorum, ac per hoc fidem priorem esse justificationem.

Assumptio ejusdem argumenti, nullo negotio demonstratur; nam si fides illa specialis non sequitur justificationem, falsa esse convincitur. Quomodo enim vera fides est, quæ credo mihi remissa esse peccata, si dum ita credo, nondum sunt remissa peccata, sed sunt per hunc ipsum actum postea remittenda? Deinde si objectum hujus fidei est illa propositio: *Mihi sunt per Christum peccata remissa, certe prior debet esse remissio, quam fides, cum omnis actus pendeat ab objecto, non contra objectum ab actu*. Neque multum refert, si quis forte dicat, fide speciali non credi peccata esse remissa, sed remitti in præsens; nam semper remissio est objectum fidei, ac per hoc prius debet esse, quam fides, neque intelligi potest, ut objectum fiat per illum ipsum actum, cujus est objectum, cum objectum det essentiam actui, non actus objecto. Non igitur fides illa justificare potest, quæ justificationem ipsam specialem pro objecto habet.

Tertia ratio. Fides illa specialis, quam adversarii fingunt, esse fidem justificantem, tollit e medio orationem, sacramenta, opera bona, et quidquid aliud ad salutem nostram Deus instituit; non igitur fides justificans, sed fides justificationem impediens, et in exitium, ac perditionem adducens, jure nominari potest. Nam si certo, atque ex fide credere debeo, mihi peccata esse remissa per Christum, quomodo possum cum publicano dicere: *Deus propitius esto mihi peccatori, aut cum Apostolis, et Ecclesia univer-*

sa: *Dimitte nobis debita nostra, nisi hæsitem in fide, et Deum mendacem efficiam?* cur enim si præcaret a Deo, ut Verbum ipsius caro fieret in utero virginis, infidelis judicaret, et non similiter infidelis merito judicaret, si petam a Deo remissionem peccatorum, cum non minus certa fide credere debeam, mihi remissa esse peccata, quam verbum carnem in utero Virginis esse jam factum?

Deinde quod opus est baptismo, si per fidem, quæ baptismum præcedere debet, certussum mihi jam remissa esse peccata? Itaque Lutherus satis congruenter ad hanc suam hæresim, de fide speciali scripsit, in libro de baptismo, justificari hominem, qui credit, etiamsi forte is qui baptizat, neque intendat baptizare neque baptizet in nomine Domini. Quodidem dici potest de Sacramento reconciliationis, sive poenitentiae, aliisque remediis peccatorum divinitus institutis.

Quinta ratio, quæ proprie refellit eos, qui volunt fidem justificantem esse fiduciam benevolentiae specialis: nam tametsi fiducia obtinendæ veniæ, qualis esse debet in homine poenitentiam agente, præcedat justificationem; tamen fiducia, qua quis confidit, sibi remissa esse peccata, seque Deo gratum esse, et hæredem regni, de qua loquuntur adversarii, pendet a bona conscientia, et perseverantia in dilectione Dei, et operibus bonis, ac proinde præexigit justificationem, non illam efficit, ac per hoc non est fides justificans, sed aliquid fide justificante posteriorius.

Pendere fiduciam, atque etiam nasci ex bona conscientia, et perseverantia in dilectione, et operibus bonis perspicue tradunt divinæ scripturæ. Psalm. iv. *Sacrificate sacrificium justitiæ, et sperate in Domino*. Ecclesiastici ii. *Dirige viam tuam, et spera in illum*. Osee xii. *Et tu ad Dominum Deum tuum converteris, misericordiam et judicium custodi, spera in Deo tuo semper*. I Joan. ii. *Manete in eo, ut cum apparuerit, habeamus fiduciam*. Et cap. iii. *Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum*. II Petr. i. *Satagite, ut per bona opera certam vestram vocationem et electionem faciatis* (1).

Sanctus quoque Augustinus in lib. de agone Christiano, cap. 13. « Fides (inquit) est prima, quæ subjugat animam Deo, deinde præcepta vivendi, quibus custodiis spes no-

stra firmatur ». Et tract. 6. in Joannem, docet, fiduciam ex charitate procedere. Vide in eandem sententiam sanctum Joannem Chrysostomum, homil. 3. in Matth.

Quinta ratio, quæ proprie Calvinum respicit: Fides justificans pacem et tranquillitatem animi parit, juxta illud Apostoli ad Rom. v. *Justificati ergo ex fide, pacem habeamus ad Deum* (2). At fides illa specialis, quam Calvinus docet, perturbationem, et desperationem mentibus adfert. Vult enim Calvinus, fide speciali non solum credi oportere, nobis per Christum remissa esse peccata, sed etiam plane cognosci, nos ad numerum prædestinatorum certo pertinere, et fidem semel habitam amitti non posse, lib. iii. Institut. cap. 2.

At quis (obsecro) talem se fidem habere sperare potest? et si hæc ipsa fides, et sola ipsa justificat, quis justum se futurum esse, aut unquam se fuisse confidet? Falli enim posse eos, qui se prædestinatos, aut nunquam lapsuros arbitrantur, docet apertissime tum experientia, qua videmus quotidie homines labi, tum ipse etiam Calvinus in eodem loco, ubi sic loquitur: « Tot vanitatis recessus sunt, tot mendacii latebris scatet cor humanum, tam fraudulenta hypocrisis objectum est, ut se ipsum sæpe fallat. At vero qui talibus fidei simulacris gloriantur, intelligant diabolis nihilo se in hac parte præcellere ».

Certe si hæc vera sunt, maxima pars hominum merito de salute desperat. Nam si ex iis, qui statuunt in corde suo se justos ac prædestinatos esse, plurimi falluntur, et cum se Angelis pares arbitrentur, nihilo sunt diabolis meliores, nonne merito omnes formidare debent, ne ipsi sibi imponant? quod si hoc formidant, nonne fide justificante jam carent, quæ certa et firma notitia divinæ benevolentiae esse debet?

CAPUT XI.

Refelluntur objectiones adversariorum.

Objiciunt adversarii pro fide sua speciali primo, testimonium illud ad Hebr. xi. quod nos etiam primo loco adversus eos attulimus. Nam cum definitur fides sperandarum substantia rerum; contendunt per substan-

(1) Luc. XI, 40; Jacob. IV, 3. — (2) Rom. V, 4; III, 30.

(1) Psal. IV, 6; Eccl. II, 6; Ose. XII, 6; I Joan. II, 28; Ibid. III, 21; II Pet. I, 40. — (2) Rom. V, 1.

tiam rerum sperandarum intelligi debere expectationem certam promissae misericordiae. Nam vox Graeca ἐπίστανσις expectationem significat, ut colligitur ex illo Psal. xxxviii. *Quae est expectatio mea, nonne Dominus? et substantia mea apud te est.* Tum ex cap. iii. ad Hebraeos, ubi cum dixisset Apostolus: *Quae domus sumus nos, si fiduciam, et gloriam spei usque in finem firmum retineamus.* Paulo post in eandem sententiam dicit: *Participes enim Christi effectis sumus, si tamen initium substantiae ejus usque in finem firmum retineamus.* Ubi repetitio illorum verborum (*usque in finem firmum retineamus*) (1), convincit, idem significatum esse per fiduciam, et per substantiam, quae in Graeco est ἐπίστανσις.

Respondeo: sanctus Joannes Chrysostomus, sine dubio Graecae linguae peritissimus erat, nec ignorabat quid significaret vocabulum ἐπίστανσις. Ipse autem auctor est expositionis: quam nos supra cap. 3. secuti sumus. Haec autem sunt ejus verba, homil. 12. in epistolam ad Hebraeos: « Quoniam ea quae sunt in spe, sine substantia esse putantur, fides eis tribuit substantiam, magis autem eis non tribuit, sed ipsa est essentia eorum, ut puta: Resurrectio nec dum facta est, et nec dum est in substantia, sed fides facit eam subsistere in anima nostra, hoc est, quod dixit substantia ». Nec alio modo locum istum exponunt ceteri Graeci interpretes, quorum auctoritate freti, contemnere possumus novam Grammaticam Melanchthonis et Kemnitii.

Sed praeterea tametsi vocabulum ἐπίστανσις significare, posset expectationem (negari enim non potest, quin multa, variaque significet) tamen in locis allegatis ex Psalm. xxxviii. Et ex epistola ad Hebraeos, sine dubio non expectationem, sed substantiam, sive subsistentiam significat. Nam in Psalmo citato ubi legimus, *et substantia mea apud te est*, in Hebraeo quidem est, *תהלה* expectatio mea: tamen septuaginta viri non ignorantes, per expectationem eo loco significari rem expertatam, quae est vera vita, et substantia apud Deum, ideo veterunt ἐπίστανσις.

In epistola vero ad Hebraeos in ipso initio capitis primi, ubi legimus: *Qui cum sit splendor Patris, et figura substantiae ejus*, graecae, *ἡσαυχθηρ ἐπίστανσις*, non significat vocabulum hoc expectationem, sed substantiam,

est enim filius perfecta imago substantiae Patris, id est, subsistentis personae paternae. Qua notione utuntur hac voce passim Theologi tum veteres, tum recentiores. Capite autem tertio, initium substantiae Christi, non significat initium fiduciae, sed initium novae creaturae, quod initium est fides. Nam (ut dicitur ad Galat. iv.) cum justificamur, formatur Christus in nobis, et ideo dicimur ad Galat. vi. nova creatura. Et ad Ephes. ii. dicimur creati in Christo Jesu, in operibus bonis. Itaque participes sumus Christi, ut membra capitis, si tamen refinemus initium hujus novae substantiae ejus, per quam formatus est ipse in nobis, quod initium est fides, quae per dilectionem operatur.

Addo postremo, non posse adversarios ex definitione fidei, quae habetur ad Hebr. xi. errorem suum constabilire, quamvis eis concederemus, nomine ἐπίστανσις intelligi expectationem, sive fiduciam. Nam illud (rerum sperandarum) proprie refertur ad vitam aeternam, et corporis resurrectionem, de quibus idem Apostolus dicit, ad Roman. viii. *Et ipsi intra nos gemimus adoptionem filiorum, expectantes redemptionem corporis nostri. Spe enim salvi facti sumus.* Et ad Titum secundo: *Expectantes beatam spem, et adventum gloriae Dei* (2). Expectatio autem vitae aeternae non est fides justificans, etiam secundum doctrinam adversariorum, qui fidem justificantem definiunt fiduciam misericordiae, qua in praesenti peccata remittuntur, aut remissa sunt, et per quam justi reputamur a Deo, non per quam expectamus, ut justi reputemur.

Secunda objectio. Apostolus ad Roman. iv. dicit Abrahamum justificatum ex fide; per fidem autem intelligit fiduciam misericordiae. Nam explicans fidem Abraham dicit: *Qui contra spem in spem credidit*; et infra: *Non haesitavit diffidentia.* Similia sunt illa, Marci xi. *Quidquid orantes petitis, credite quia accipietis, et fiet vobis* (3). Ubi (credite) accipitur pro confidite, non enim tenemur fide proprie dicta credere, nos accepturos omnia, quae petimus, cum multa petamus quae non accipimus. Item illud Jacobi i. *Postulet autem in fide nihil haesitans.* Denique huc etiam pertinet illud II Paral. xx. *Credite in Domino Deo vestro, et securi eritis* (4).

Respondeo: In his omnibus locis, vocabu-

lum fidei accipitur pro vera fide Catholica, qua credimus in omne, quod Deus revelat, non pro fiducia, aut confidentia. Quamvis illud verum sit, fidem qua impetrantur miracula, magnam esse debere, ut etiam gignat fiduciam quamdam impetrandi quod petitur. Nam propterea dixit Dominus Chananaeae: *O mulier, magna est fides tua.* Matth. xv. et Apostolus I Corinth. xiii. *Si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam* (1). Esse autem fidem miraculorum, fidem ipsam Catholicam, supra probavimus ex cap. ult. Marci, et ex hoc ipso loco: I Corinth. xiii. Neque res in controversiam vocanda esset, cum satis constet, miracula fieri ad confirmandam fidem, quae fundamentum est religionis et salutis, juxta illud Marci ult. *Illi autem profecti, praedicaaverunt ubique Domino cooperante, et sermonem confirmante sequentibus signis.* Et illud Actor. iii. *In fide nominis ejus hunc, quem vos videtis, confirmavit nomen ejus. Et fides, quae per eum est, dedit integram sanitatem istam* (2).

Illud igitur Roman. iv. *Qui contra spem in spem credidit* (3), hanc sententiam habet, credidit ob divinam promissionem, se posse sperare filium ex Sara, quem naturaliter sperare non poterat. Illud autem « Non haesitavit diffidentia » significare posset, fidem Abraham fuisse insignem, ita ut fiduciam, quoque perpererit. Quamquam supra notavimus, diffidentiam hoc loco positam esse pro incredulitate, cum sit in Graeco ἀπίστια. Denique Apostolus evidenter aperit, quae fuerit fides Abraham, cum ait: *Plenissime sciens, quia quaecumque promissit Deus, potens est et facere.* Itaque omnipotentiam Dei credidit Abraham. Deum autem esse omnipotentem, fide teneamus, non fiducia.

Illud Marci xi. *Credite quia accipietis* (4), ad fidem proprie dictam pertinet, sed intelligitur cum conditione si bene petatis, et si expedit vobis dari. Illud Jacobi I *Postulet in fide nihil haesitans* (5), excludit dubitationem fidei contrariam. Vult enim Deus, omnipotentiam suam sine ulla dubitatione credi: nam ideo Dominus Matth. ix. petebat a caecis: *Creditis quia hoc possum facere vobis* (6)? Et Angelus Gabriel, Luc. I Zachariam punivit, quod promittenti Deo filium, objecerit senectutem suam, et sterilitatem conjugis. Et ad Mariam

idem Angelus de Christi et Joannis conceptione loquens: *Non erit, inquit, impossibile apud Deum omne verbum.* Nec tamen esset absurdum, aut contra sententiam nostram, si quis diceret, loqui Jacobum de fide, quae gignit fiduciam, ac per hoc non solum incredulitatem, sed etiam diffidentiam excludere.

Illud denique II Paralipom. xx. *Credite in Dominum Deum vestrum, et securi eritis* (7). De fide proprie dicta intelligitur, fideles enim suos Deus protegit et custodit. Id vero ex sequentibus verbis manifeste colligitur. Sequitur enim: *Credite Prophetis ejus, et cuncta evenient prospera.* Ubi non significat Scriptura, fiduciam esse ponendam in Prophetis, sed fidem habendam verbis eorum. Neque credibile est intra duas lineas Scripturam accepisse verbum (credendi) nunc pro fiducia, nunc pro fide. Semper igitur accepit pro fide.

Tertia objectio sumitur ex illis locis, ubi reprehenduntur quidam ob timiditatem et tamen ea reprehensio refertur in defectum fidei; ex quo sequitur, ut fides accipitur pro fiducia, cui proprie opponitur timor. Matth. vi. *Quanto magis vos modicae fidei.* Matth. viii. *Quid timidi estis modicae fidei?* Matth. xiv. *Modicae fidei, quare dubitasti?* Matth. xvi. *Quid cogitatis modicae fidei* (8). Et confirmatur argumentum, quoniam sicut timor, qui est fiduciae contrarius, opponitur fidei; sic etiam interdum fortitudo, quae proprie nascitur ex fiducia, in Scripturis tribuitur fidei Hebr. xi. *Sancti per fidem vicerrunt regna, fortes facti sunt in bello etc.* I Petri v. *Cui resistite fortes in fide.* Ephes. *In omnibus sumentes scutum fidei, etc.* (9).

Respondeo: Non est mirum si timiditas, quae fiduciae opponitur, referatur in defectum fidei, quandoquidem ipsa fiducia oritur ex fide. Sed non ideo confundenda est fides cum fiducia. Itaque cum Dominus ait: *Quid timidi estis modicae fidei.* Docet ideo timorem in Apostolis locum invenisse, quoniam debiles erant in fide. Nam si magna, id est, firmissima et intensissima fide credidissent, Christum esse Deum, ac per hoc ubique praesentem et omnipotentem, semperque vigilantem, ac suorum providentiam gerentem, ex ea fide concepissent fiduciam evadendi

(1) Psal. XXXVIII, 8; Heb. III, 6, 14. — (2) Rom. VIII, 23. — (3) Rom. IV, 18, 20; Marc. XI, 24 — (4) Jacob. I, 6; II Paral. XX, 20.

(1) Matth. XV; I Corin. XIII, 2. — (2) Marc. XVI, 20; Act. III, 16. — (3) Rom. IV, 18. — (4) Mar. XI, 24 — (5) Jacob. I, 6. — (6) Mat. IX, 28. — (7) II Paral. XX, 20. — (8) Matth. VI, 30; ibid. VIII, 26; ibid. XIV, 31; ibid. XVI, 8. — (9) Heb. XI, 33; I Pet. V, 9; Ep. VI, 16.